

Siyasa Yapım Sürecinde Müzakereci Yaklaşımlar

The Deliberative Approach In The Process of Policy Making

Veysel ERAT ¹, Fevzi KAÇER ²

Özet

Siyasa genel olarak hükümetin ya da yönetimin herhangi bir durumda fiili bir uygulama veya eylemsizlikten oluşan tavırlarının genelidir. Temelde bir soruna çözüm üretmek için üretilen siyasalar sorunun gündem oluşturması, buna karşı siyasanın formüle edilmesi, siyasanın uygulanması ve değerlendirilmesi aşamalarından oluşan bir süreç şeklinde işlemektedir. Etnik ve kültürel çeşitlilik, karmaşık toplumsal yapılar, uluslararası düzenlemeler ve bunların etkileri siyasa oluşturma süreçlerini etkilemektedir. Toplumsal ihtiyaçların çeşitliliğinden dolayı bu ihtiyaçları giderecek siyasaları formüle etmek zordur. Günümüzde çok daha bilinçli, ne istediğini bilen ve istekleri çok daha fazla olan bireylerden oluşan toplumlar söz konusudur. Oluşturulan siyasaların kapasitesi ile ilgili zorluklar tamamen bu yeni toplum, yeni birey ile alakalıdır. Bu açıdan siyasa oluştururken bütün toplum kesimlerinin enerjisinden, birikiminden, ortak aklından faydalanabileceğimiz, aynı zamanda ortaya çıkacak siyasanın meşruluğunu artıracak katılımcı yöntemlere, müzakereci anlayışlara ihtiyaç duyulmaktadır. Müzakereci modellerin, anlayışların, uygulamaların geliştirilmesi ve bunların yaygınlık kazanması ile etkili, verimli, akılcı siyasaların üretilmesi sağlanabilecektir. Bu toplumsal güven ve meşruiyeti de artıracaktır ancak bunun için elimizdeki modeller bu ihtiyaca yeterince cevap verememektedir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Politikası, Müzakereci Kamu Politikası, Katılım

Abstract

Policy, in general, is the general attitude of government/administration consisting of its de facto/actual application or inertia/inactivity in any case. Policies which is basically generated to solve a problem is a process including problem on agenda; formulation, implementation and evaluation of the policy against this problem.

¹ Araş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü

² Araş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü

Ethnic and cultural diversity, complex social structures, international regulations and their impact affect policy-making process. Due to the diversity of needs it is difficult to formulate policies for the satisfaction of needs. Nowadays society is composed of individuals who are conscious, know what they want and have much more desires/needs. The difficulties with the capacity of policies created are completely associated with these new societies, new individuals. In this respect, It is needed /deliberative approach meaning benefiting from energy,experience and collective mind of all segments of the society. At the same time participatory methods will increase the legitimacy of policies. Efficient, effective, rational production of policies will be possible with development of deliberative models,understandings applications and its prevalence. It will also increase social trust and legitimacy. However, current models are not amenable enough to respond needs.

Keywords: Public Policy,Deliberative Public Policy, Participation

1. Giriş

Siyasa genel olarak hükümetin ya da yönetimin herhangi bir durumda fiili bir uygulama veya eylemsizlikten oluşan tavırlarının genelidir. Temelde bir soruna çözüm üretmek için üretilen siyasalar sorunun gündem oluşturması, buna karşı siyasanın formüle edilmesi (oluşturulması/şekillendirilmesi), siyasanın uygulanması ve değerlendirilmesi aşamalardan oluşan bir süreç şeklinde işlemektedir. Yerel, bölgesel ve ülkesel formda olabilecek siyasaların bu aşamalarında etkili olan bireyden ulus ötesi yapılara kadar geniş bir yelpazede parlamento, bürokrasi, medya, baskı grupları gibi birçok aktör yer almaktadır.

Siyasa yapım sürecinde geleneksel olarak kullanılan karar verme modelleri yeni kamu yönetimi anlayışı ile gelişen ‘yönetişim’, daha fazla demokratikleşme bağlamında yükselen ‘katılımcılık’ ve post pozitivizm sonrası ‘müzakere’ gibi olgular nedeniyle eleştirilmektedir. Bu durumgiderek siyasa yapım süreçlerinde dikey/merkeziyetçi anlayış yerine yatay/âdemi merkeziyetçi anlayışı savunulur kılmaktadır. Siyasaların etkin bir şekilde oluşturulması önemini korumakla birlikte siyasa yapım süreçlerinde teknokratik söylem yerine çok aktörlü, demokratik söylem günümüzde daha tercih edilmektedir.

Günümüzde sorunlar çok karmaşıklaşmıştır. Ele alınan konuların toplumsal, çevresel etkilerinin tam olarak ortaya çıkarılması, olası risklerin, yan etkilerin elimine edilebilmesi gittikçe zorlaşmaktadır. Toplumsal çatışma alanları ve toplum içi bölünme, politikaların meşruiyetini zayıflatmaktadır. Bununla birlikte idarenin ortaya koyduğu bazı siyasaların meşruiyetlerinin toplumsal ayrışma doğuracak kadar sorgulanıyor olması yurttaşların siyasa oluşturma süreçlerine dahil edilmelerini öngören müzakereci- katılımcı bir yöntem arayışını hem haklı hem de gerekli kılmaktadır. Müzakereci yöntem, siyasaların tüketicisi olan değişik görüşlerden, geçmişlerden ve ilgi alanları farklı olan insanların görüşlerinin alınması yoluyla daha iyi kamu hizmetleri üretilmesine, toplumsal bütünlüğün sağlanmasına, demokratik kültürün gelişmesine katkı sağlamaktadır. Kamu politikalarının yapım süreçlerinde,

problemlerin tanımlanması, önceliklerin belirlenmesi, çeşitli politika seçeneklerinin etkilerinin değerlendirilmesi gibi süreçlerde politikadan etkileneceklerin sürece dahil edilmeleri, katılmalarının sağlanması uzlaşma birliktelik ve farkındalık ile birlikte politikanın meşruiyetini artıracak, şeffaflık ve hesap verilebilirliği de sağlayacaktır. Demokratik kültürün geliştirilmesi, halkın kamu politikalarına ilgilerinin artması, öğrenme ve etkileşimde bulunma gibi, mevcut politika yapım sürecini aşan başka olumlu etkileri de söz konusu olacaktır.

Azınlıkta kalan ve dezavantajlı grupların dışlanma olasılığı, tartışmaların belli bir siyasi görüşün baskısı altında kalma tehlikesi müzakereci-katılımcı süreçler için eleştiri konusu edilen ve önüne geçilmesi gereken konular olarak öne çıkmaktadır. Yaşlıların, kırsal kesimde oturanların, etkin katılım için gerekli ekonomik kaynağa sahip olmayanların, toplumdan dışlanmış kesimlerin katılımlarının sağlanması, olası sakıncaların önüne geçilmesini sağlayacaktır.

Bu çalışmada siyasa yapım sürecinde müzakereci yaklaşım incelenmiştir. Bu bağlamda öncelikle kamu siyaseti ve siyaset süreçlerinin neler olduğu ele alınmıştır. İkinci bölümde siyaset karar verme modelleri incelenerek son bölümde müzakereci yaklaşımın türleri olan yurttaş jürileri, müzakereci forumlar, müzakereci anketler ve uzlaşma konferanslarının siyaset sürecindeki yeri incelenmiştir. Yöntem olarak literatür taraması yapılacak ve müzakereci katılımın iyi örnekleri incelenecektir.

Çalışmada özellikle kamu politikası yapım süreçlerinde toplumsal desteğin daha iyi bir kamu hizmeti sunumunu sağlayacağı savı öne sürülmektedir. Müzakere sürecinde halkın değer ve tutumlarının daha iyi anlaşılması toplumda çatışan değer, inanç, anlayış ve davranışların uyumlulaştırmasında ve toplumsal kırılganlıkların, çatışmaların önüne geçilmesindeki önemli rolü/işlevselliği tartışılacak ve müzakereci katılım, yöntem ve yolları üzerinde durulacaktır.

2. Kamu Siyaseti

Literatürde kamu siyaseti için yapılan tanımlamalar 'karışık' ve 'basit' (Howlett and Ramesh, 1995: s. 4) ya da 'geniş' ve 'dar' şeklinde sınıflandırılmaktadır (Smith and Larimer, 2009: 3). Dye'in kamu siyaseti ile ilgili olarak (2008: 1) 'hükümetin seçtiği veya seçmediği herşey' veya Cochran vd.'nin (2012: 1) 'bir kamu kurumu veya görevlisinin toplumu ilgilendiren bir sorunu çözmek için amaca yönelik takip ettiği eylemler' tanımlaması geneldir. Buna karşın genel tanımlamaların yetersizliğini vurgulayan Birkland (2011: 8-9) siyasetin özelliklerini: (i) dikkat gerektiren çeşitli sorunlara yanıt olarak yapılır, (ii) halk adına yapılır, (iii) bir hedefe doğru yönelmiştir, (iv) fikir hükümetin dışından veya hükümet ve sivil toplum örgütlerinin etkileşimi yoluyla ortaya çıksa da siyaset hükümet tarafından yapılır, (v) siyaset kamu ve özel aktörlerce yorumlanır ve uygulanır şeklinde saymaktadır.

Kamu siyaseti ile ilgili olarak yapılan diğer tanımlamalar: yönetim tarafından güdülen eylem planıdır; yönetimin insanları ilgilendiren tavırlarıdır (Heywood, 2012: 54-55); siyaset sürecin çıktılarıdır (Heywood, 2013: 505); benzer ve yenilenen durumlarda alınması gereken önlemlerin taktir hakkını daraltan bir kuraldır (Ergun, 2004: 303); kamu görevlisi, kamu kurumu veya yasama organı gibi aktör veya aktörler topluluğunun davranışlarıdır (Anderson, 1994: 4); devletin yasalara dayanarak bir konuda kamu kurumu veya görevlisi tarafından yapılan eylem ve işlemlerdir (Akdoğan, 2011: 77); hükümetlerin farkettileri bir sorun karşısında karar vererek kamu otoritesi ve kaynaklarının kullanılmasının ifadesidir (Colebatch vd., 2010: 2); gücü kullananlar yada otoriteye sahip olanların bir topluluğu bağlayıcı olacak şekilde harekete geçmeleridir (Krane ve Marshall, 2005: 78).

Belirtilenlerden farklı tanımları da bulunan kamu siyasetinin evrensel kabul görmüş mevcut bir tanımı bulunmamaktadır (Luke, 2000: 43). Ancak farklı tanımlar yapılsa da belirli

sorunlara yönelik hükümet tarafından alınan kararların sonucu olduğu şeklindeki genel kabul vardır (Howlett and Ramesh, 1995: 4; Yıldız ve Sobacı, 2013:19).

3. Kamu Siyasa Süreci

Yönetim tarafından yapılan siyasa belirli bir zaman dilimi içinde değişik faaliyetler şeklinde gerçekleşen bir süreçtir (Çevik ve Demirci, 2012: 53). Bu süreç kamuoyu, medya, uzman görüşleri, aktif yurttaşlar, seçilmiş temsilciler, yöneticiler, yargı ve bürokrasinin içinde bulunduğu karmaşık bir süreçtir (Cochran vd., 2012: 6). Bununla birlikte her akademik okulun kendi bakış açısı ile siyasa sürecini tanımlaması ve sürecin kendisinin çok yönlü olması nedeniyle üzerinde uzlaşının olduğu net bir tanım bulunmamaktadır (Kaptı, 2013a: 17). Ancak genel olarak siyasa süreci üretilen siyasanın uygulandığı zaman dilimi içinde aşamalandırılmasını ifade etmektedir. Bu hem siyasa üreten hem de analiz edenler açısından kolaylık sağlamaktadır.

İlk olarak Lasswell (1971: 85-95) tarafından ortaya atılan kamu politika süreci haber alma, tanıtma, formül üretme, talep etme, uygulama, sonlandırma ve değerlendirme şeklinde yedi aşamadan oluşmaktadır. Birkland (2008: 1261) ise süreç modeli anlattığı bir yazısında siyasa sürecini sorunun ortaya çıkması, gündeme geliş, alternatiflerin seçilmesi, yasalaştırma, uygulama ve değerlendirme şeklinde altı aşama olarak saymaktadır. Dye (2008: 32) problemi tanıma, gündeme geliş, siyasanın oluşturulması, meşrulaştırma, uygulama ve değerlendirme aşamalarını öngörmektedir. Bazı yazarlar değerlendirme aşamasında siyasada olası değişiklikleri ve siyasanın sonlandırılmasını da bir aşama olarak kabul etmektedirler (Stewart vd., 2008). Yine bazı yazarlar siyasa oluşturma ve uygulama aşamasının arasında yasalaştırma yerine alternatiflerden birine karar verilmesini bir aşama olarak görmektedir (Anderson, 1994: 38; Howlett & Ramesh, 1995: 11).

Bunlar dışında aynı süreci ifade eden ancak farklı kavramlaştırmalara giden siyasa üzerine çalışan akademisyenler bulunmaktadır. Jenkins (1978) başlangıç, bilgi ve düşünmeyi karar aşamasından önceki aşamalar şeklinde sayarken, Hogwood ve Gunn (1984) karar vermek için karar vermek, nasıl karar verileceğine karar vermek, sorunu tanımlamak, öngöründe bulunmak, hedef ve öncelikleri belirlemek ve seçenekleri analiz etme aşamalarını politikanın ön aşamaları olarak belirtmektedir (Aktaran Sapru, 2011: 48-49).

Yukarıda sayılan aşamalar siyasa döngüsü veya siyasa çemberi şeklinde de formüle edilmektedir. Bunun nedeni kamu siyasalarının çok nadir olarak toplumsal sorunları ortadan kaldırmasıdır. Böylece uygulanan siyasalar sonlandırılmadan siyasanın gerektirdiği yeni duruma göre yeniden üretilir (Akdoğan, 2011: 79). Yukarıda görüldüğü gibi siyasa süreci çeşitli yazarlarca farklı kurgulanabilmektedir. Ancak siyasa sürecinin zamansal dizininde geleneksel olarak benimsenen aşamalar; gündem belirleme, siyasa oluşturma, karar verme, uygulama ve değerlendirmedir (Jann and Wegrich, 2007: 43).

Bu çalışmada yurttaşların siyasa yapım sürecinde tüm bu aşamalar yerine siyasanın oluşturulması ve karar verme aşamalarına etkileri müzakereci yaklaşım bağlamında incelenecektir. Bu nedenle siyasa yapım sürecinden bu çalışma boyunca kastedilen siyasa oluşturma ve karar verme aşamalarıdır.

Gündem belirleme: Tanınan sorunun devletin ilgili kurumları tarafından dikkate alınarak çözülmesini sağlama çabasıdır (Akdoğan, 2013: 211). Diğer bir ifade ile siyasa döngüsü içinde önemli bir aşama olan gündem belirleme genel olarak bir sorunun devlet veya kuruluşlarınca tanınması ile ilgilidir ve bu anlamda 'bir sorun hükümeti harekete getirmek için nasıl gündem olur' sorunsalıyla ilgilenir (Howlett & Ramesh, 1995: 104). Gündem sorunu, nedenlerini, çözüm önerilerini, stratejik tavsiyeleri şeklinde kamusal sorunun

unsurlarından oluşur (Birkland, 2004: 180). Karar öncesi analiz için gerekli olan gündem belirleme aşamasında genel olarak kabul edilen her hangi bir paradigma yoktur (Majone, 2006: 228). Ancak gündem belirleme siyasa yazınında son zamanlarda üzerinde durulan bir konudur. Gündem belirleme genel olarak hangi sorunun gündem olduğu ve diğer sorunlara nazaran gündeme geldiği soruları üzerinde durur (Stewart vd., 2008: 67).

Siyasa Oluşturma ve Karar Verme: Siyasa üretilecek sorun için alternatif çözümlerin geliştirildiği aşamadır (Dunn, 1994: 85). Siyasa oluşturma ya da formüle etme toplumda varolan ihtiyaçların çözümü için öne sürülmektedir. Sorunun kendisi ve çözümü gündem belirleme aşamasında hükümetin gündemine yerleşebileceği gibi hükümet sorunu kabul edebilir ve çözümü daha sonra da geliştirebilir (Howlett and Ramesh, 1995: 122). Genel olarak siyasa döngüsünün bu aşamasında dile getirilen sorunlar, öneriler ve talepler hükümet programlarına dönüştürülür. Siyasa oluşturma farklı alternatiflerin ele alındığı ve siyasanın nasıl başarıya ulaşacağı tartışıldığı aşamadır. Bazı yazarlar siyasa oluşturma veya alternatiflerin seçilmesi ile bir siyasa üzerinde karar verme veya siyasayı benimsemeyi farklı aşamalar olarak ele almaktadırlar. Ancak çoğu zaman siyasa oluşturma ve karar verme aşamalarını birbirinden ayırmak zordur (Jann and Wegrich, 2007: 48).

İyi bir siyasanın formüle edilmesi sorunun ilgili olduğu alanda detaylı bilgiye sahip olma, yerel ihtiyaçların neler olduğunu bilme, alternatif ve fırsatlara hakim olma ve her türü sınırlılıklardan haberdar olup ona göre strateji geliştirebilme yeteneğine bağlıdır (Kaptı, 2013b: 34). Siyasanın formüle edilmesinde etkili olan aktörler parlamento, hükümet, siyasal partiler, medya, baskı grupları, düşünce kuruluşları, yerel meclisler, bürokratlar ve toplumdur (Çevik ve Demirci, 2012: 58; Dye, 2008: 14; (Ribka and Wijaya, 2013). Siyasa oluşturma sürecinde sayılan aktörlerin etki dereceleri ülkede benimsenen ideoloji, devlet yapısı, hükümet sistemi, siyasal rejimlerce belirlenir. Etkili olan aktörlerce sorun için uygun olan siyasa karar verilir ve gerekli yasallık kazandırılır.

Uygulama Aşaması: Siyasa oluşturulup karar verildikten sonra uygulama aşamasına geçilir. Bugün hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin karşılaştıkları önemli problemlerden biri siyasaların başarısız bir şekilde uygulanmasıdır. Bu durum bilim insanlarının konu ile ilgili çerçeve ve modeller geliştirmesini sağlamıştır. Yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya ve sentez/melez veya birleştirici olarak isimlendirilen bu modeller siyasaların başarılı bir şekilde uygulanması için geliştirilmiştir (Gholipour vd., 2012:1). Yukarıdan aşağıya uygulama modelinde üst otorite siyasi, örgütsel ve teknik faktörler üzerinde etkilidir ve etkili uygulama için sıkı kurallar, yönetmelik ve yakın kontrol şarttır. Bu modele karşı geliştirilen aşağıdan yukarı uygulama modeli siyasanın uygulayıcılara, yerel koşul ve gereksinimlere göre uydurulduğu gerekçesi ile “sokak düzeyi bürokratlar” olarak anılan kamu görevlilerinin önemini vurgular. Çünkü model aşağı düzey uygulayıcıların sorunları daha iyi tanıdığı için siyasanın başarılı bir şekilde uygulanması için avantaja sahip olduğunu varsaymaktadır (Duyar, 1995). Diğer bir ifade ile yukarıdan aşağı model karar vericileri siyasa hedefleri ve uygulama aşamasının kontrolünde karar vericileri etkili bir aktör olarak görürken aşağıdan yukarı uygulama modeli uygulayıcı halka yakın bürokratların (hizmet öncülerinin) daha etkili olduğunu kabul etmektedir. Melez model ise her iki yaklaşımın unsurlarını kullanarak aralarındaki bölünmeyi aşmaya çalışır (Pülzl and Treib, 2007: 90). Melez uygulama modelinde sadece üst veya alt kesime odaklanan yapısal bir yaklaşım yerine bununla birlikte uygulama sürecinin bütününe durumsal bir bakış açısı getirerek aktör ve faktörlerin etki oranlarına göre gereğine göre sokak düzeyi bürokratlara veya üst yöneticilere odaklanmayı kabul etmektedir (Kaptı ve Alaç, 2013: 237- 238).

Değerlendirme: İzleme kelimesi ile de birlikte kullanılan değerlendirilme genel anlamda bilgi toplama ve paylaşma aşamasıdır (Bryce, 2005: 44). Siyasa sürecinin son aşaması olan ve genellikle siyasa yapıcılar tarafından gözardı edilen değerlendirme aşaması sorunun kendisi

hakkında ve uygulanan siyasanın sorunu kaldırma veya azaltmadaki etkinliğiyle ilgili bilgiyi sağlar (Nwagboso, 2011: 62-63). Uygulanan siyasanın korunması, geliştirilmesi ya da ortadan kaldırılması konusunda alınacak kararlara götüren bu aşama, siyasanın uygunluğu ve etkinliğinin yanı sıra siyasanın nasıl oluştuğu, danışma ve uygulama mekanizmalarının nasıl işlediğine dair işlevsel meselelere de ışık tutar (Heywood, 2013: 517). Ayrıca değerlendirme sonuçları gelecekte yapılacak siyasalar için fizibilite analizi için kullanılabilir (Gordon vd., 1993: 6). Değerlendirme parlamento ve bürokratlar gibi resmi aktörlerce yapılabileceği gibi baskı grupları ve medya gibi gayri resmi aktörlerce de yapılabilir (Dye, 2008: 55).

4. Siyasa Sürecinde Karar Verme Modelleri

Literatürde yukarıda da belirtildiği gibi karar verme aşaması genellikle siyasa sürecinin bir aşaması olarak düşünülmektedir. Bununla birlikte kritik aşamalardan biri olan karar verme, siyasa formülasyonu veya siyasanın benimsenmesi ile eş anlamlı olarak da kullanılmaktadır (Köseoğlu, 2013: 245). Bunun nedeni bir sorunun siyasa ajandasına girmesiyle karar verme sürecinin başlamasıdır. Yine siyasal iktidarın siyasa belirlemesi, oluşturulan siyasanın uygulanması ve değerlendirilmesi karar verme süreci çerçevesinde gerçekleşmektedir (Saybaşı, 1985: 27). Siyasa oluşturulma sürecinde geliştirilen karar verme modelleri genel hatları ile aşağıdaki gibidir:

Rasyonel Karar Verme Modeli: Örgüt çalışmalarında hakim bir yaklaşım olan rasyonel model tam olarak bilgilendirilmiş ve rasyonel karar veren siyasa yapıcı varsayılmaktadır (Smith and May, 1993: 198). Bu yaklaşımın başlangıç noktasını oluşturan iki bağlam Adam Smith'in *homo economicus* ve Max Weber'in *ussal insan* kavramlarıdır (Saybaşı, 1985: 27). Weberyen araç- amaç ilişkisi üzerine kurgulanan rasyonalite kavramını geliştirerek 'sınırlı rasyonalite' adı ile kullanan Herbert Simon, karar vermenin üç aşamasını; bütün seçeneklerin listelenmesi, her bir seçeneğin yol açacağı sonucun saptanması ve saptanan sonuçların karşılıklı olarak değerlendirilmesi şeklinde saymaktadır (Simon, 1997: 77). Bu model siyasa oluşturma sürecinde şu şekilde tezahür etmektedir: Siyasa yapıcı ilk olarak sorunu tanımlar, daha sonra siyasa alternatifleri için liste oluşturulur ve her alternatifin fayda ve maliyet gözetilerek sonuçları araştırılır. Siyasaya karar verecek olan/lar alternatif siyasalardan amaç, değer ve hedefleri maksimize edecek olanı seçer (Köseoğlu, 2013: 246). Sonuç olarak siyasa rasyonel bir şekilde, nesnel çevre koşulları göz önüne alınarak ve farklı sonuçları olan seçenekler arasından seçilir. Bu modelde alınacak kararın belirlenen amaçlara ulaşmak için uygun araçların seçilmesi durumunda doğru olduğu varsayımıdır (Simon, 1985: 145).

Artırmacı Karar Verme Modeli: Rasyonel karar verme modeline getirilen eleştirilerin bir sonucu olarak Charles Lindblom artırmacı/artırmacı karar verme modelini geliştirmiştir. Model amaçlar ve amaçlara ulaşmak için gereken eylemin çözümlenmesini birbirinden bağımsız değil yakın bağlantı içinde görür. Bu nedenle araç- amaç çözümlenmesi uygun değildir ve sınırlı kalmaktadır. Bir siyasanın iyi olması siyasa analistlerinin uzlaşısı içinde olmasına bağlıdır. Çözümleme sınırlıdır ve karşılaştırmalar kurama dayanma gereksinim gerekliliğini azaltmakta veya ortadan kaldırmaktadır (Lindblom, 1985: 162). Araç- amaç ilişkisini ve Smithci ussal yaklaşımı benimseyen bu modelin yazarlarının temel varsayımları şu şekildedir: Rasyonel modelin varsayımının aksine sınırlı siyasa seçeneği vardır ve bu nedenle sınırlı sayıda sonuç göz önüne alınmaktadır. Araç- amaç ilişkisi yerine siyasaya uygun amaçlar seçilmelidir. Yapılan çözümlenmeler amacı gerçekleştirmek yerine sistemdeki aksamaları belirleyip bunlardan uzaklaşmaya yönelmelidir. Çözümleme ve değerlendirme toplumun her düzeyinde yürütülmektedir ve bu durum eşgüdümü mümkün ve toplumsal katılımı gerçekleştirmesini sağlayacaktır (Saybaşı, 1985: 33). Model siyasa geçmişi hükümetlerin faaliyetlerini ilave düzenlemelerle devam ettirme şeklinde görür. Bu nedenle

karar verme marjinal değişkenleri düşünmeyi gerektirir ve karar verici yeni bir amaç belirlemek yerine mevcudun üzerinden gider(Çevik & Demirci, 2012: 93).

Karma Karar Verme Modeli: Amitai Etzioni tarafından geliştirilen bu model rasyonel ve artırımcı karar verme modelleri arasında bir denge sağlamaya çalışır. Etzioni, kendi yaklaşımının ne rasyonel model gibi ütöpik ne de artırımcı model gibi tutucu olduğunu vurgulayarak iki yaklaşımın unsurlarını birleştiren bir model olduğunu belirtmiştir(Rainey vd., 2010: 363). Karma karar verme modeli bilginin toplanması ve kaynakların dağıtılmasına ilişkin stratejiler öngörür ve bu stratejiler arasındaki ilişkileri düzenleyen ilkeler belirler. Strateji bazı kısımların ayrıntılı ussal incelenmesini ve diğerlerinin sınırlı incelenmesini bağdaştırma amacındadır. İncelemeler ikiden fazla ve birbirinden farklı düzeyde yapılabilir. Yani hiçbir seçeneğin gözden kaçırılmaması için kapsayıcı bir düzey ve belirlenmiş seçeneklerin derinliğine incek ayrıntılı bir düzey olacak şekilde düzenleme yapılmalıdır. Diğer bir ifade ile temel kararlar artımlı olanlardan ayrılmalıdır. Temel kararlarda rasyonel modelin aksine ayrıntılar göz önüne alınmaksızın yüzeysel bir değerlendirmeye tabi tutulmalıdır. Artımlı kararlar ise temel kararların belirlediği sınırlar içinde ayrıntılı olarak ele alınır. Bu durumda rasyonel modelin gerçekçi olmayan yönü azalırken artırımcı modelin muhafazakar özelliği değişecektir. Bu özellikler her iki modelin tek başına sahip olduğundan daha etkili bir yaklaşımın (karma model) oluşmasını sağlar (Etzioni, 1985: 200-203).

Genel hatları ile anlatılan rasyonel, artırımcı ve karma karar verme modelleri yaygın olarak kullanılsa da bunlar dışında da geliştirilen modeller bulunmaktadır. Bunlardan biri Yehezkel Dror'un Lindblom'un artırımcı karar verme modeli üzerine yaptığı eleştiriler ile geliştirdiği normatif optimum karar verme modelidir. Karma modelin başlangıcını oluşturan bu modelde Dror, rasyonel modelin kapsamlı bir şekilde seçenek arayışında ve bu bağlamda yöneticileri alışılmışın ötesine gitmeye özendirmek gibi bir üstünlüğe sahip olduğunu ancak Lindblom'un modelinin ise çaba göstermemeyi desteklemek gibi bir zayıflığı bulunduğunu belirtmektedir. Rasyonel modelinde kuşkulara açık olduğunu ifade eden Dror her iki yaklaşımdan birini seçmek yerine üçüncü bir modeli önermiştir. Siyasa belirlenirken rasyonelliği arttırmak için amaçların netleştirilmesini, beklentilerin irdelenmesini ve yeni seçenekler bulmak için yoğun bir araştırma yapılması modelin temel önerisidir (Dror, 1985: 185-186). Özetle Dror, bir seçeğin sağladığı sonuçların yeterli görülmesi durumunda başka seçeneklerin aranmayacağı ve optimal nitelikteki çözümlerden uzaklaşılacağından hareketle bütün güçlülere rağmen eldeki kaynakların sürekli optimal çözüm arayışında kullanılmasından yana bir rasyonel davranış önermektedir (Saybaşı, 1985: 31-32).

Literatürde geliştirilen diğer bir model Cohen, March ve Olsen (Cohen vd., 1972) tarafından geliştirilen çöp kutusu veya artık parçalar (garbage can) modelidir. Buna göre siyasa seçimi üç akışın kesişimi ile oluşmaktadır: sorunlar için çözüm, çözümler için sorun ve insanların yapılması gerekeni arayışıdır (Goodin vd., 2006). Model çözümler veya tercih edilen siyasaların sorundan bağımsız olarak varolabileceğini veya belirli çözüm veya siyasaları savunanların onları bir soruna veya seçenek fırsatına eklemeyeceğini varsayar (Köseoğlu, 2013: 258).

Son olarak 1962'de ABD ve SSCB arasındaki Küba füze krizi sırasında karar alma süreçlerini inceleyen Graham Allison tarafından geliştirilen 'örgütsel süreç' (Model II) ve 'bürokratik siyaset' (Model III) modelleri bulunmaktadır. Model II örgütleri tanımlar ve örgütsel davranış kalıplarını gösterir. Model III ise hükümetin iç siyaseti üzerinde durur (Allison, 1969: 690). Birincisinde karar üzerinde örgütte bulunan değerlerin, varsayımların ve düzenli davranış kalıplarının etkisi açıklanırken ikinci modelde farklı algılanan çıkarlar peşinde koşan personel ve birimlerin pazarlığına dayanan kararlara vurgu yapmaktadır (Heywood, 2013: 509).

Literatürde anılan bu karar verme modelleri dışında modeller bulunmaktadır (bknz: Turpin & Marais, 2004; Heywood, Siyaset, 2013). Son dönemlerde sıkça tartışılan ve öne çıkan modeller karar alma aşamasının dinamik ve değişken bir yapıda olduğunu göstermektedir. Karar alma sürecinin karmaşıklığını ve ağların önemini vurgulayan ağ yönetimi, ilgili tarafların aktif katılımını öneren katılımcı model ve çalışmamızın konusu olan ve karar verme yöntemi üzerine odaklanan müzakereci model bu modellerden bazılarıdır (Köseoğlu, 2013: 261).

5. Müzakereci Yaklaşım

Bir otoritenin meşruluğunu sosyolojik olarak kendisine uyulma ihtimalinin olması ve bununla ilgili uygulamanın gerçekleşmesi şeklinde açıklayan Weber (2013: 52), modern devletin meşruluğunu buyrukların yasallığına bağlamaktadır. Ancak günümüzde parlamentonun merkeziliği, hukukun üstünlüğü ve genelliği, güçler ayrımı gibi yasal-ussal otoritenin bazı kurumsal dayanaklarına dair anlatı ile pratik arasındaki çelişkiler daha görünür hale gelmiştir (Poggi, 2009: 155). Bu durum kamu yönetimi ve siyasalarının meşruluğunun temel unsurlarından biri olan kamu güveninin (Tutui, 2011: 121) zedelenmesine neden olmuştur. Bugün siyasetin ve kamu yönetiminin en temel sorunlarından biri olan halkın devlet kurumlarına güvenlerinin azalması sorunu demokratik olarak nitelendirilen ülkeler için de geçerlidir. Güvensizliğe neden olan temel nedenler devlet kurumlarının performans düşüklüğü, ekonomide yaşanan istikrarsızlık, beklentileri karşılayamama gibi siyasaya dair sorunlardan kaynaklanmaktadır. 2003 yılında “kurumlara ve lidere güven başlığı” ile toplanan Dünya Ekonomik Forumu’nun zirveye hazırlık olarak yaptığı bir çalışmada 47 ülkeden 36 bin kişiyle yüz yüze gerçekleştirilen anket sonuçlarına göre dünya halkının en az güvendiği kurumlardan biri ulusal yasama organıdır ve cevap verenlerin üçte ikisinden fazlası ülkelerinin halkın iradelerine göre yönetilmediğini düşünmektedir (Ateş, 2004).

Küreselleşme, yeni teknolojiler, iletişim ve ulaşım alanındaki baş döndürücü gelişmeler, toplumsal yapıyı, bireyi, anlayışları ve ortak kabulleri de değiştirip dönüştürmektedir. Bu bağlamda toplumsal sorunlar, toplumsal ihtiyaçlar çok boyutlu, karmaşık, ve farklılaşmış bulunmaktadır. Özellikle siyasa yapıcılar, hükümetler, bu sorunlara cevaplar üretmekte zorlanmakta, ürettikleri cevapların toplum tarafından kabul edilmesi, meşru olarak algılanması, tatmin edici bulunması giderek zorlaşmaktadır. Daha sorgulayan, bilgiye, enformasyona erişimi daha kolay olan bireylerden oluşan toplum yapısının tatmin eşiği daha yükseklerde bir yerdedir.

Bu anlamıyla normatif bir ideal olan müzakereci demokrasi, kurumların meşruiyetlerini yenilemesi için bir öneri ve bununla birlikte bir karar verme mekanizması olarak ortaya çıkmıştır. Müzakere yöntem ve esasa dair iki boyut üzerine kuruludur. Yöntemsel olarak kapsayıcıdır ve etkilenen herkesin nihai kararı etkileyebilmesine izin veren eşit kapasiteyi öngörür; esasa dair boyutuna göre siyasi kararlar kamusal tartışma ve kolektif usüller ile alınır (Alonso, 2013). Karar almada yurttaşların belirlenmiş türler içinde katılımını sağlayan ve demokratik uygulama modeli olarak savunulan müzakere (Ward vd., 2003: 51), Aristo’dan bu yana demokrasi ve vatandaşlık ile ilgili teorilerin merkezine yakın bir yerde duran ve yeni olmamasına rağmen siyaset felsefesinde son zamanlarda canlanan bir konudur. Siyaset teorisyenleri için müzakere birkaç açıdan önemlidir. Bazıları için iyi temsil, adil yasalar, kurumlar ve siyasi meşruiyet aracılığıyla demokratik meşruiyeti arttırırken; diğerleri için karşılıklı saygı ve ortak iradeyi geliştirerek demokratik bir toplumu teşvik eder. Son olarak müzakere demoratik vatandaşlık için bir araç olarak görülür (Conover vd., 2002: 21-22).

Müzakere siyasi tartışmalar için ilk olarak sadece az sayıda ve seçkinlerden oluşan bir grup kapsayıcılığında kullanılıyordu. 18. yüzyılda siyasi temsilin savunusunun bir parçası olan

müzakere, parlamento içinde pratike olacak tartışmalar için geçerliydi. Müzakereci demokrasinin kökenine ilişkin yazında, yaklaşıma kaynaklık edenlerden biri olarak kabul edilen 19. yüzyıl düşünürü J. Stuart Mill (bknz. Fishkin, 2011; Kılınç, 2012), müzakerenin aktörlerini eğitilmiş olanlarla sınırlamıştır. 20. yüzyıl ile birlikte müzakere modern anlamda demokratik bir yöntem şeklinde tartışılmaya başlanmıştır. Günümüzde Jürgen Habermas demokratik bir şekilde temellendirdiği müzakereci yaklaşımı yeniden canlandıran kişi olarak kabul edilmektedir (Gutmann ve Thompson, 2004: 8-9). Demokrasi teorileri içinde gelişen bir tür olarak müzakereci model üzerinde duran başka yazarlarda bulunmaktadır (Walter, 2008).

Müzakere aracının iyi niyetli görüş alışverişi olduğunu ifade eden Habermas, Müzakerenin kişinin kendi talepleri kadar başkalarının taleplerine de gönderme yapan gerekçelerle ikna edilmeye açık olması anlamına gelen toplumsal işbirliğine yönelik tutuma işaret ettiğini belirtir. Bu durum siyasi alanda farklı görüşlerin tartışılması meşrulaştırıcı olmanın yanı sıra siyasi gücün uygulanış biçimine de bağlayıcılık kazandırır. Böylece idari güç yalnızca politikalar temelinde ve demokratik süreçle ortaya çıkan yasaların belirlediği sınırlar çerçevesinde ortaya çıkar Habermas prosedüre ilişkin müzakereci politika modelini, cumhuriyetçi ve liberal demokrasi modellerinin karşılaştırmasını yaptıktan sonra cumhuriyetçi modele getirdiği eleştiriler üzerinden geliştirmektedir (Habermas, 2013). Habermas liberal demokrasi modelini aksine karşılıklı anlayışa dayanan ve diyalogun kalitesini ölçmek için bazı kriterlerin belirlendiği 'iletişim'den türeyen daha ahlaki bir anlayışa savunmaktadır (Alonso, 2013: 188). Model aktif bir şekilde yurttaş katılımı, sivil toplum ve kamusal tartışma aracılığı ile liberal demokrasinin krizini aşmayı amaçlamaktadır (Demir, 2011: 58). Habermas'a göre müzakere kuramı her iki yaklaşımın bazı modellerini benimser. Cumhuriyetçi yaklaşımın kamuoyu ve irade oluşturma sürecini odak noktası yaparken liberal yaklaşımın benimsediği hukuk devleti anayasasını da ikinci sırada görmez. Çünkü hukuk devleti temel hakları ve ilkelerini, iletişim koşullarının kurumsallaşmasını düzenler. Bu kurumsallaşma ile birlikte demokratik kamuoyu ve irade oluşumunun işleyişi idari kararların rasyonelleşmesini sağlar. Bu rasyonelleşme meşrulaşmadan daha öte ve güç yapılanmalarından daha uzak bir anlamda kullanılmaktadır. Sonuç olarak müzakereci demokrasi, toplumun tamamını ilgilendiren sorunların algılanmasını, ele alınmasını ve özdeşleştirilmesini sağlayan bir ortama ve yerinden yönetilen bir topluma işaret etmektedir (Habermas, 2013).

Tüm bu olumlamalara rağmen müzakereci anlayış çeşitli yönlerden eleştirilmektedir. Bazıları müzakerenin toplumsal sorunları çözme ve iyi bir siyasa yapma aracı olma noktasında şüpheleri vardır. Bir diğer grup şüphelere neden olduğu, dayanışmayı aşındırdığı ve yurttaşların günlük rutinlerini bozduğu için toplumu zayıflattığını ileri sürmektedirler. Son olarak dezavantajlı grupların müzakereye katılmaması veya etkili katılım için gerekli olan kaynak ve kapasite eksikliğinin olması, sayılan gerekliliklere tam olarak sahip olsalar dahi bu grupların görüşlerinin kökleşmiş önyargılar nedeniyle önemsenmemesi, siyasi tartışmalarda eşitliğin sağlanmasının zor olması ve müzakere alanlarının toplumsal hiyerarşinin mekanları olması eleştirilerden bazılarıdır (Conover vd.,2002: 22-23).

6. Müzakereci Yöntemler

Günümüzde her ne kadar hükümetler ve kurumlar politikanın merkezini tutmaya devam etseler de vatandaşların beklentilerini, tercihlerini, memnuniyetini dikkate almayan politikaların başarı şansı fazla olamamakta, hatta kimi zaman toplumsal gerilimlerin ve hoşnutsuzlukların kaynağı olabilmektedir. Ancak vatandaşların beklentilerini, tercihlerini, düşüncelerini öğrenmek ve bunu politik süreçlere aktarmak ilk bakışta gözüktüğü kadar kolay değildir. Bunun için dünya genelinde vatandaşların politik süreçlere katılabilecekleri,

düşüncelerini, beklentilerini ortaya koyabilecekleri katılım modelleri üzerinde çalışmalar yapılmakta ve bu alanda günden güne yeni modeller geliştirilmektedir.³ Bu konuda en büyük zorluk teori ile pratik arasındaki uçurumu kapatılmaktır. Demokratik uygulamalar ve karar verme süreçleri ile ilgili artan memnuniyetsizlik müzakereci yaklaşımların ön plana çıkmasına yol açmıştır. Müzakereci modeller vatandaşların kendilerini ve içinde yaşadıkları toplumu ilgilendiren konularda bir çözüm üretilmeden önce kendi tercihlerine, fikirlerine, bu konu üzerinde tartışmalarına, bilgi sahibi olmalarına, birbirleri ile etkileşimde bulunmalarına olanak sağlayacak kurum, organizasyonlar ve modeller geliştirme çabası olarak görebiliriz. Daha geniş anlamda, kamu politikası süreçlerinde müzakere, vatandaşların kendi politik söylemini oluşturmasına yardımcı olmak için tasarlanmış çeşitli iletişim modellerini tartışmak için kullandığımız isimdir. Bunun için birçok müzakere yöntemi geliştirilmeye ve araştırılmaya, var olanlara yenileri eklenmeye devam edilmektedir. Var olan modeller üzerinde de iyileştirmeler, amaca daha iyi hizmet edecek şekilde geliştirmeler devam etmektedir. Müzakereci modellerin inşası ve bunun uygulamaya geçirilmesi dinamik bir süreçtir. Literatürde tartışılan ve uygulamaya konulan çok çeşitli müzakere yöntemleri vardır. Bu çalışmada bütün bu modelleri ele alabilmemiz mümkün olmadığından daha çok öne çıkan Yurttaş Jürileri, Müzakereci Forumlar, Uzlaşma Konferansları ve Müzakereci Anketler incelenecektir.

6.1. Vatandaş Jürileri

Vatandaş Jürileri, Jefferson Center'dan Ned Crosby tarafından geliştirilmiştir.⁴ Vatandaş jürileri, karar alma süreçlerinin meşruiyetini artırmak için müzakereci demokrasi ve müzakereci planlama ideallerinin uygulanması amacıyla geliştirilmiş bir halk katılım aracıdır (Wiklund and Viklund, 2010: 4-5).

Vatandaş Jürileri, rastgele ve tabakalı örnekleme yöntemi bir arada kullanılarak toplumu en geniş şekilde temsil edebilecek kişilerden seçilen, 12 ila 16 jüriden oluşur. Katılımcılar iki moderatörün bulunduğu bir ekip halinde dört gün boyunca bir araya getirilir. Katılımcılar, tanıkların yazılı bilgi ve sözlü kanıtları aracılığıyla, sorunun arka planı hakkında tamamen bilgilendirilir. Jüri çapraz tanıkları inceleyerek, küçük gruplar ve genel oturumlarda sorunun farklı yönlerini tartışarak bilgileri inceler. Sonuçların derlendiği bir rapor yetkili makama sunulmadan önce onaylanması için jüriye gönderilir. Jürinin kararı oybirliği ile alması gerekmez, bu rapor bağlayıcı da değildir. Jüri önerileri sadece tavsiye niteliğindedir ve mevcut demokratik karar verme süreçlerinin yerini alması amacını taşımaz. Bilgilendirme amaçlıdır. Ancak, yetkili makam jüri ve bulgularını duyurması ve belirli bir süre içinde bu önerileri kabul ettiğine veya etmemişse niçin etmediğine dair kamuya bilgi vermesi gerekmektedir (Lenaghan. 1999: 50-51)

Vatandaş jürileri en sık kullanılan müzakereci araçlardan biridir. Örneğin ulusal sağlık reformu, bütçe önceleme, seçimler, tıbbi etik, eğitim ve arazi kullanımı planlaması gibi birçok farklı alanda uygulanmıştır. Vatandaş jürilerinin temel fikri; şayet kendilerine tartışma imkanı, konu hakkında bilgi ve süre verilirse, sıradan vatandaşların da, kamuoyunu

³Geliştirilen modellerin geniş bir listesi için Bkz. Smith,Graham (2005), Beyond And Ballot: 57
Democratic Innovations from Around the World, The Power Inquiry, London

⁴ Almanya'da Wuppertal Üniversitesi Vatandaş Katılımı İçin Araştırma Enstitüsü'nden Peter Diemel tarafından geliştirilen German Pannungszelle (planlama hücresi) vatandaş jürilerine benzere bir modeldir. Bu gün Vatandaş Jürileri bazı yerlerde örneğin İngiltere bu tür müzakereci karar alma süreçlerini yöneten involve, bu iki modelin bir karışımını uygulamaktadır .

ilgilendiren karmaşık sorunlar üzerinde nitelikli öneriler getirebilmelerinin mümkün olduğudur(Wiklund and Viklund, 2010: 5). Crosby, yurttaş jürilerine katılımcı seçiminin en ideal yöntemi tabakalı rastgele örnekleme olduğunu belirtmektedir (aktaran Wiklund and Viklund, 2010: 5).⁵ Diğer müzakereci modeller ile karşılaştırıldığında vatandaş jürileri, bilgi, zaman, inceleme, müzakere ve bağımsızlık gibi öğelerin benzersiz bir bileşimini sunmaktadır (Coote and Lenaghan, 1997:ii). Yurttaş Jürileri uygulaması müzakereci demokrasinin üç kriterini de barındırmaktadır: Kapsayıcılık, müzakere ve vatandaşlık. Bu yurttaş jürileri demokratik müzakere kapsamında günümüz siyasi karar alma süreçlerini kurumsallaştırması konusunda önemli fırsatlar sunabilir.

Jüri modeli, karar vericiler için soyut fikirler ve detaylı planlardan daha ziyade kurallar geliştirmeye veya açıkça tanımlanmış seçenekler arasında seçim yapmaya olanak sağlamayı amaçlamaktadır. Jüri sürecinin hareket noktası kamuoyu ve karar vericiler arasında daha iyi anlaşılmayı teşvik etme ve fikir birliği oluşturma gayretidir. Uygulamada vatandaş jürileri henüz yerleşik hale gelmeyen bir konuya uygulandığı takdirde daha yararlı sonuçlar vermektedir. Uygun şekilde kullanıldığında, jüri modeli, karar alma süreçlerini daha açık ve düzenli kılabilir. Bir ikilemi çözmek için yola çıkan bir organizasyona yardımcı olabilir ve akılcı çözümler sunabilir (Coote and Lenaghan, 1997: v).

Yetkili bir otorite karar alma sürecinde vatandaş jürileri modelini seçtiğinde baştan bazı ön değerlendirmelerde bulunmak zorundadır. Ne tür bir konu veya sorunu ele almak istediği, hangi çıkarların tehlikeye girebileceği, nihai jüri önerilerine karşı hareket serbestliği ve kamu katılımı için ne kadar zaman ve para harcayacağı hakkında ön bir değerlendirmeye sahip olmalıdır. Aynı zamanda diğer müzakereci yöntemler hakkında fikir sahibi olmalı ve amaca uygun yöntem seçmelidir. Bu tür katılımcı yöntemlerde mutlaka uzmanlar, çıkar grupları, kamu görevlileri ve vatandaşlar bulunmalıdır.

6.2. Müzakereci Forumlar

Ulusal Sorunlar Forumları (National Issues Forums/ NIF) ABD’de Kettering Vakfı tarafından 1980’lerde başlatılan, kamu politikası konularının değerlendirilmesi için yerel olarak desteklenen kamu forumlarının ülke geneline yayılmış partiler üstü bir ağıdır (Smith, 2005: 46). Ulusal Sorunlar Forumları, vatandaşlara makul kamusal kararların oluşturması yönünde çalışmak için, zor konulara yaklaşımın yöntemleri hakkında diğer vatandaşlarla birlikte tercih yapmak ve birlikte müzakereye bulunmak için fırsatlar sunmaktadır. Ortak sorunlar hakkında müzakere etmek için insanların bir araya gelerek konuşup akıl yürütmeleri gerekir. Müzakereci forumlar, bu basit düşünce üzerine kuruludur. Karar alma süreçlerinin meşruiyetini artırmanın, ele alınan sorunlara gerçekçi çözümler üretebilmenin sağlıklı bir yöntemi müzakereci bir kamu diyalogunu sürekli kılmaktır. Bu forumlar çeşitli organizasyonlar, gruplar ve bireyler tarafından organize edilmektedir. Forumların büyüklüğü için bir standart yoktur. Genellikle sağlık hizmetleri, göç, sosyal güvenlik, etnik ve ırkçılık sorunları üzerinde odaklanmaktadır (National Issues Forums, 2011).

Müzakereci forum sürecinde bazı temel adımlar vardır. Birincisi, sorun adlandırılmalı veya tanımlanmalıdır. Herhangi bir kamu politikası için insanları bir araya getirip onların konuşmalarını sağlamak yeterli değildir. Örneğin suçun önlenmesi ile ilgili bir çalışma için bir araya getirilen insanlar; hangi suçlar ile ilgililer, polis şiddeti, çocuklara karşı suçlar, kadınlara karşı suçlar... Bu açıdan öncelikli olarak sorun adlandırıldıktan sonra gelecek adım konunun

⁵Tabakalı Rassal Örnekleme: İncelenen değişken popülasyondaki herhangi bir özelliğe göre değişiyorsa, popülasyondaki birimler önce bu özelliğe göre tabakalanır. Sonra her tabakadan yeteri kadar örneklem basit rassal örnekleme yöntemiyle seçilir.

çerçevesini çizmektir. Bir sorunu çerçevelemek bir şema ortaya koymak halkın o konu hakkında düşünmesini ve tartışmasını kolaylaştırmaktadır. Çerçeveleme, müzakereyi hayata geçirmeye hizmet edecek diğer yöntemlerin veya sorunu çözecek farklı yaklaşım ve seçeneklerin oluşturulmasına imkan sağlar. Bir sorunun çerçevesini çizmek için sıkça kullanılan bir yöntem, bir araya gelen paydaşların sorunun nasıl görüldüğü ve çözümü için nelere dikkat edilmesi gerektiği konusundaki düşüncelerini araştırmaktır. Ancak maliyet, zaman ve ölçek nedeniyle bu her zaman mümkün olmayabilir (Bone, et al.,2006).⁶ Eylem için ortak bir zemin veya ortak bir amaç için çalışmak, müzakere etmek, kendi hayatlarını etkileyecek kararlar hakkında fikir beyan etme imkânına sahip olmak katılımcıların bu forumlara katılma nedenlerini oluşturmaktadır. Forumlar nadiren tam bir anlaşma veya anlaşmazlıkla sona erer. Bunun yerine çoğunlukla çıkarların uzlaştırılabilirliğinin öğrenilmesi ve paylaşılan ortak amaçların keşfi ile sona ermektedir (NCDD Resource Center, 2014).

6.3. Müzakereci Anketler

Müzakereci Kamuoyu Anketleri, müzakereci karar alma süreçlerinin özel bir türü olarak Stanford Üniversitesi'nden siyaset bilimci James Fishkin ve Robert Lusking tarafından 1990'larda ABD'de geliştirilmiş ve 1994 yılında ilk kez İngiltere'de test edilmiştir. Bu yöntem, yarı deneysel çalışmalarla bir konu hakkında müzakereci kamuoyunu ortaya çıkarmak için sosyal bilimlerden faydalanma girişimidir (Fishkin, 2006:5). Halkın daha fazla bilgi sahibi olduğu, üzerinde daha ciddiyetle eğildiği konular hakkında ne düşündüklerini göstermek için tasarlanan bu yöntem, Yurttaş Jürileri ve Konsensus Konferansları gibi vatandaşların kamu politikaları hakkında müzakereye bulunabileceği bir çevre oluşturma amacı gütmektedir (Luskin et al., 2002: 458).

Müzakereci Kamuoyu Anketleri'ni diğer yöntemlerden ayıran önemli noktalar vardır:

- Rassal örneklem yöntemiyle vatandaşlar arasından 250-500 civarında kişi seçilir,
- Seçilen bu vatandaşlar sürecin başında bir kamuoyu anketini doldururlar,
- 2-3 gün boyunca vatandaşlar küçük gruplar halinde uzmanlardan bilgi alırlar ve müzakereye bulunurlar,
- Etkinliğin sonunda, ikinci bir kamuoyu anketi yapılır.

Müzakereci Kamuoyu Anketi dediğimiz şey bu etkinlik sonunda doldurulan ankettir (Smith, 2005: 42-43). Müzakereci Kamuoyu Anketleri, rassal örneklem yoluyla herkesin eşit seçilebilme şansı olması sayesinde siyasi eşitliğin bir formu olarak kapsayıcılığı sağlar. İkinci olarak kitlesel katılım yoluyla kapsayıcılığı sağlamaktadır. Müzakereci süreçlerin kendisi karşılıklı anlayışı geliştiren süreçlerdir. Eğitim malzemeleri, küçük grup tartışmaları, sorular ve rakip uzmanların cevapları ile güvenli bir kamusal alanda yeni bilgilerin, rakip argümanların ışığında karşılıklı anlayışı artıracak fırsatlar oluşmaktadır. Bu güne kadar birçok farklı ülkede ve farklı konularda Müzakereci Kamuoyu Anketleri düzenlenmiştir. Bu uygulamalarda vatandaşların müzakereci süreç boyunca tanık oldukları diğer vatandaşların bakış açıları ve uzmanlarca kendilerine sunulan bilgiler ışığında görüş değiştirdikleri görülmüştür (Fishkin, 2006:6-10).

⁶ Bone, yapmış olduğu çalışmada verdiği örnekte, eyalet genelinde yapılan bir forumda, forum eyalet çapında tutulduğu için bütün paydaşları bir araya getirmek mümkün olmadığından sorun için alternatif iki çerçeve çizildiğini, yine sağlık ile ilgili yapılan bir forumda 7000 kişi ile yapılan anketlerin sorunun çerçevesinin çizilmesinde kullanıldığını belirtmektedir.

Müzakereci Kamuoyu Anketleri'nin birçok aşaması vardır ve bu aşamaların titiz ve dikkatli bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Bunun için geniş yelpazeli bir danışma komitesinin oluşturması önerilmektedir. Katılımcılara aktarılan bilgilerin doğru ve eksiksiz olması ve ön yargılı ve yönlendirici olmaması oluşturulacak bu danışma komitesinin kapasitesi ile ilgilidir (Siu, 2012: 4). İkinci önemli bir husus uygulamada rassal örneklem yöntemi ile seçilen vatandaşların hepsinin etkinliğe katılmak isteğinde olmaması,⁷ bazı kişilerin kamusal meselelerle daha ilgili olduğu ve bazılarının da ilgisiz kaldığını ortaya koymaktadır. Bu da toplumsal konularda, motivasyonu yüksek kişilerin bu tartışmalarda farklı sonuçların alınmasında önemli bir rol oynamasına yol açabilir (Scheufele, 2011: 18).

6.4. Uzlaşma Konferansları

Uzlaşma konferansı vatandaş katılımını içeren ve vatandaşlara, bir sorun ya da sorun alanını değerlendirirken merkezi bir rol veren müzakereci bir yöntemdir. Katılımcılar, konferansın konusu ile ilgili herhangi bir özel ilişkisi olmayan insanlardan oluşmaktadır. Diğer bir deyişle, konu alanı ile ilgili olarak herhangi bir özel ön bilgi ya da niteliklere sahip değildir. Vatandaşlar, gündelik deneyimleri, bütünsel değerlendirmeleri, vizyonları, kaygıları ve değerlerinin şekillendirdiği görüşleri ile katkıda bulunurlar (Danish Board of Technology, 2014). Uzlaşma konferansı 1978 yılında Danimarka'da geliştirilen bir modeldir. Yaklaşık 15 vatandaş iki hafta sonu toplanarak 4 gün sürecek halk oturumunun gündemini oluştururlar. Bir danışma kurulu sorunun çerçevesini çizer, uzmanların ve savunucuların listesini sağlar. Bütün toplumun genel özelliklerini yansıtacak katılımcıları seçebilmek için rassal örneklem yöntemi ile katılımcılar seçilir. Bu katılımcılar danışma kurulunun hazırlamış olduğu listeden savunucuları ve uzmanları seçerler ve bu uzman ve savunucular soruları cevaplar ve tanıklık ederler. Üçüncü günde vatandaşlar kendi aralarında müzakerede bulunurlar ve dördüncü günde bir basın toplantısı ile hazırlamış oldukları raporu sunarlar (Dryzek and Tucker, 2008: 865).

Uzlaşma konferansı, kamu bilincini yükselterek daha iyi kararlara yol açabilir. Halk için olduğu kadar karar vericiler ve uzmanlar için de öğrenmeyi teşvik eder. Vatandaşların neyi önemli bulup neyi bulmadıkları konusunda karar vericilere ve uzmanlara bilgi sağlayarak karar verme meşruiyetini ve hesap verilebilirliği artırabilir. Katılımcıların danışmanlık yapacak uzmanları seçmeleri ve toplantı gündemini belirlemeleri bu yöntemin önemli özelliklerini oluşturmaktadır (Cuppen, 2014; 1).

Sonuç

David Harvey'in 1996 yılında yayımlanan *Toplumsal Adalet ve Kent ile Postmodernliğin Durumu* kitaplarının bir betimlemesi niteliğinde olan "Social Justice, Postmodernism and the City" isimli makalede hikaye ettiği bir konu müzakereci anlayışın gerekliliği ile ilgili önemli somut bilgiler vermektedir. Harvey, 1970'lerin başlarında 1940'larda üzerinde çalışılmaya başlanmış, eyaletler arası anayol sisteminin bir kısmının Baltimore'un ortasından geçecek şekilde doğu batı yörüngesine yerleştirilmesi ile ilgili bir öneriyi değerlendirmiştir. Konu ile ilgili farklı grupların ileri sürmüş olduğu yedi ayrı sav vardır. Bunlar; (1) trafik kalabalığının azalacağını ve kent akışını rahatlatacağını ileri süren etkinlik savı, (2) yatırımın artacağı üzerine yoğunlaşan ekonomik büyüme savı, (3) anayolun tarihsel ve estetik değerler taşıyan kentsel çevreye zarar vereceğini düşünen estetik ve tarihsel kalıt savı, (4) özel araba

⁷Scheufele, bir uygulamada, başlangıçta seçilen 869 kişiden sadece 300 kişinin katıldığını aktarmaktadır.

sahiplerinin desteklendiği oto yolu yerine konut ve sağlık hizmetleri gibi alanlarda yatırım yapılması üzerine odaklanan toplumsal ve aktörel düzen savı, (5) anayolun hava çevre üzerinde olumsuzluklara neden olacağını ileri süren çevreci/ ekolojik sav, (6) ‘öteki’ olarak görülen ve dar gelirli olanların zararına orta sınıfın yararına yapıldığı üzerinde duran adil dağılım savı ve son olarak (7) otoyolun yapılması durumunda dağılabilecek ve bölünebilecek toplulukları dikkate alan yerel topluluk savıdır. Tekil savlar anayolun düzenlenmesinde etkili olurken bir bütün olarak projeyi durduramamıştır. Anayola karşı güçleri birleştirecek bir koalisyon, açık savlar ortaya koysa da örgütleri harekete geçirmede en az etkiye sahip olmuştur. Harvey’in çalışmasında sorguladığı; anayolun yapılıp yapılmamasında etkili olan veya olmayan, herkesin başvurabileceği bir sav mümkün müdür? 1960’ların yazınında *Toplumsal Ussallık* kavramının böylesi bir savı tanımlamak için kullanılabilir olduğunu belirten Harvey’e göre yedi savın her biri kendini daha güçlü kılmak için bir üst dil ile açıkladığı ve kendilerini konumlandıracakları bir ussallık geliştirdikleri için bu kavramı başta uygun görmektedir. Ancak ussallığın toplumsal kümenin doğası ve projesi tarafından tanımlandığından hareketle sayısız ussallıkların olacağı çıkarımında bulunan yazar bu kez Toplumsal Ussallık kavramı yerine Toplumsal Adalet kavramının bir çözüm olacağını düşünmüştür. Ancak kavram üzerinde inceleme yaptığında Toplumsal Adalet kavramının da ussallığın üst ilkeleri olduğu gibi birçok kuramı olduğunu görmüştür. Ancak bu kavramdan vazgeçmeyen Harvey kavram üzerinden arayışını sürdürmüştür(Harvey, 2002).

David Harvey’in hikaye ettiği olaydaki arayış ile bu çalışmanın konusu olan müzakereci yaklaşımın arayışı neredeyse aynıdır. Toplumda dışlayıcı olmayan ve değişik gruplarca farklı savunular ileri sürülerek desteklenen siyasalar için toplumun genelinin rızasının oluşacağı ve doğal bir sonuç olarak meşruiyeti sağlanmış bir sonuca varmak. Adalet ve ussallığın zaman, mekan ve kişiye göre değiştiği sonucuna varan Harvey, Young’ın (Young, 1990) bir eserine atıfta bulunarak baskının çeşitli görünümüne karşı adil bir planlama ve siyasaların nasıl olması gerektiğinin genel çerçevesini çizmiştir. Burada Young belli kriterlere ulaşma çabası içerisindedir. Açıkçası temsili demokrasinin krizi ve bu krize çözüm olarak dile getirilen müzakereci anlayış için de Young’ın çabasına benzer bir arayışın kaçınılmaz bir gereklilik olduğunu düşünüyoruz. Örneğin, temsili demokrasinin neredeyse evrensel hale gelmiş ve anayasal ilkeler olarak birçok gelişmiş ülkenin anayasasında yer almış ilkeleri vardır. Genel ve eşit oy, gizli oy, açık sayım, vb. ilkeler gibi. Bu ilkeler gibi müzakereci demokrasi ve bu anlayışın meşruluğu için birtakım ilkelerin geliştirilmesinin gerekli ve zaruri olduğunu dile getirmek istiyoruz.

Özellikle kamu politikası oluşturma ve karar süreçleri için yapılan bu çalışma, bir taraftan var olan müzakereci modeller ve bu modellerin çokluğu diğer taraftan çevremizde özellikle Ukrayna’da, Mısır’da ve Türkiye’de (gezi sürecinde) görülen toplumsal katılım için meşru yollar bulmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Toplumda bölünme ve ayrışmalara yol açmadan bütün toplumsal kesimlerin ortak aklından, enerjisinden faydalanarak ortak sorunların tespiti ve bunların çözümü için farklı toplumsal kesimleri bir araya getirerek karşılıklı saygıya dayalı, konuşma, tartışma, fikir alışverişinde bulunma ve müzakere etme yol ve yöntemlerini geliştirmeliyiz. Yukarıda incelenen birkaç örnek model ve bunlara benzer modellerin kullanılarak bu amaca ulaşıp ulaşılamayacağı üzerinde durulabilir. Bu modellerin kimi alanlarda ve konularda farklı uygulama ve başarı örnekleri mevcuttur. Bu uygulamaların çoğu ticari markalardır, belli kişi veya kurumlar adına lisanslanmış modellerdir. Bir açıdan bakıldığında bu modellerin bu yönü bile ulaşılmak istenen uluslararası kapsayıcılığı olan belli anayasal ilkelere sahip olan bir müzakereci anlayışa varılacağı konusunda iyimser düşünmek mümkün değildir.

Ancak bu günün toplum yapısı ve bireylerin beklentileri göz önünde bulundurulduğunda ortak akla, karşılıklı anlayışa, bütün toplumsal kesimlerin isteklerini, beklentilerini, arzularını dile

getirebildikleri ve karar süreçlerinde bunların dikkate alındığı bir zemine ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun için müzakereci modeller en iyi çözüm yollarından biridir ve bu modellerin geliştirilmesi için daha büyük bir akademik çabaya ihtiyaç vardır.

KAYNAKLAR

- ABELSONA, Julia, Forest, Pierre-Gerlier, Eylesa, John, Smitha, Patricia, Martinb, Elisabeth, and Gauvinb, Francois-Pierre, (2003), "Deliberations About Deliberative Methods: Issues In The Design And Evaluation Of Public Participation Processes" *Social Science & Medicine* Volume 57, Issue 2, ss. 239–251
- AKDOĞAN, A. A. (2013). Gündem Belirleme. M. Yıldız, & M. Z. Sobacı içinde, *Kamu Politikası Kuram ve Uygulama* (s. 210-227). Ankara : Adres Yayınları.
- AKDOĞAN, A. A. (2011). Türkiye'de Kamu Politikası Disiplininin Tarihsel İzleri. F. Kartal içinde, *Türkiye'de Kamu Yönetimi ve Kamu Politikaları* (s. 75-98). Ankara : TODAİE.
- ALLISON, G. T. (1969). Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis. *The American Political Science Review*, 63 (3), 689-718.
- ALONSO, R. G. (2013). Why Deliberation? Challenges for an Epistemic Model of Democratic Legitimacy. *Pap. Polit. Bogotá*, 18 (1), 185-203.
- ANDERSON, J. E. (1994). *Public Policymaking*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- ATEŞ, H. (2004). Kamu Yönetiminde Güven Problemi ve Halkın Devlete Güven Problemi. M. Acar, & H. Özgür içinde, *Çağdaş Kamu Yönetimi II* (s. 355-388). İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- BİRKLAND, T. A. (2011). *An Introduction to the Policy Process*. New York: M. E. Sharpe.
- BİRKLAND, T. A. (2004). "The World Changed Today": Agenda-Setting and Policy Change in the Wake of the September 11 Terrorist Attacks. *Review of Policy Research*, 21 (2), 179-200.
- BİRKLAND, T. A. (2008). Models of the Policy Process. E. M. Berman içinde, *Encyclopedia of Public Administration and Public Policy* (s. 1260-1263). Boca Raton: CRC Press.
- BONE, Zelma, Crockett, Judith, and Hodge, Sandra (2006), Deliberation Forums: A Pathway For Public Participation, APEN International Conference, 6-8 March 2006 at Beechworth, Victoria, Australia
- BRYCE, H. J. (2005). *Players Public Policy Process*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- COCHRAN, C. E., Mayer, L. C., Carr, T., Cayer, N. J., Mckenzie, M. J., & Peck, L. R. (2012). *American Public Policy*. Boston: Wadsworth.
- COHEN, M. D., March, J. G., & Olsen, J. P. (1972). A Garbage Can Model of Organizational Choice. *Administrative Science Quarterly*, 17 (1), 1-25.
- COLEBATCH, H., Hoppe, R., & Noordegraaf, M. (2010). Understanding Policy Work. H. Colebatch, R. Hoppe, & Conover, P. J., Searing, D. D., & Crewe, I. M. (2002). The Deliberative Potential of Political Discussion. *B.J.Pol.S.* , 21–62.
- COOTE, Anna and Lenaghan, Jo.(1997) "Citizens' Juries: Theory Into Practice", The Institute Public Policy Research, London.
- CUPPEN, Eefje (2014), "Consensus Conference"
http://www.ivm.vu.nl/en/Images/PT3_tcm53-161508.pdf, (Erişim: 20.05.2014)
- ÇEVİK, H. H., & Demirci, S. (2012). *Kamu Politikası*. Ankara : Seçkin.
- Danish Board of Technology (2014), The Consensus Conference, <http://www.tekno.dk/subpage.php3?article=468&toppic=kategori12&language=uk>, (Erişim Tarihi: 20.05.2014)

- DEMİR, G. (2011). Habermas ve Foucault: Müzakereci Demokrasi ve Yönetimsellik . *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* (22), 48-71.
- DROR, Y. (1985). Elyordamı Yöntemi: "Bilim mi? Süredurum mu?". K. Saybaşılı içinde, *Siyaset Biliminde Temel Yaklaşımlar* (s. 181- 190). Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- DRYZEK, John S. and Tucker, Aviezer (2008), Deliberative Innovation to Different Effect: Consensus Conferences in Denmark, France, and the United States, *Public Administration Review*, Vol. 68, No. 5, pp. 864-876
- DUNN, W. N. (1994). *Public Policy Analysis: An Introduction*. New Jersey: Prentice Hall.
- DUYAR, İ. (1995). Kamu Politikası Uygulamalarında Birleştirici Bir Teoriye Doğru. *AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 28 (2), 107-123.
- DYE, T. R. (2008). *Understanding Public Policy*. NJ: Prentice Hall.
- ERGUN, T. (2004). *Kamu Yönetimi* . Ankara: TODAİE.
- ETZIONI, A. (1985). Bağdaştırıcı Yaklaşım: Karar Almada Üçüncü Seçenek. K. Saybaşılı içinde, *Siyaset Biliminde Temel Yaklaşımlar* (s. 191-207). Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- FISHKIN, James (2006), Consulting the People – Thoughtfully, Preconditions of Democracy (Tampere Club Series Volume 2) , (ed) (Brennan, Geoffrey), Tampere University Press., http://www.tampereclub.org/e-publications/vol2_fishkin.pdf, (Erişim Tarihi:20.05.2014)
- FISHKIN, J. S. (2011). Making Deliberative Democracy Practical: Public Consultation and Dispute Resolution. *Ohio State Journal On Dispute Resolution*, 26 (4), 611- 626.
- GHOLIPOUR, R., Jandaghi, G., & Fallah, M. R. (2012). Introducing a Model for Implementation of Industrial Policies: A Case Study in Qom Province, Iran. *American Journal of Economics* , 1-5.
- GOODIN, R. e., Rein, M., & Moran, M. (2006). The Public and its Policies. M. MORAN, M. REIN, & R. E. GOODIN içinde, *The Oxford Handbook of Public Policy* (s. 3-38). New York: Oxford University Press.
- GORDON, I., Lewis, J., & Young, K. (1993). Perspectives on policy analysis. M. Hill içinde, *The Policy Process A Reader* (s. 5-9). Exeter: Harvester Wheatsheaf.
- GUTMANN, A., & Thompson, D. (2004). *Why Deliberative Democracy*. New Jersey: Princeton University Press.
- HABERMAS, J. (2013). "öteki" Olmak "öteki"yle Yaşamak. (İ. Aka, Çev.) İstanbul: YKY.
- HARVEY, D. (2002). Toplumsal Adalet, Postmodernizm ve Kent. B. Duru, & A. Alkan içinde, *20. Yüzyıl Kenti* (s. 215-248). Ankara: İmge.
- HEYWOOD, A. (2013). *Siyaset*. Ankara : Adres Yayınları.
- HEYWOOD, A. (2012). *Siyasetin Temel Kavramları*. (H. Özler, Çev.) Ankara: Adres Yayınları.
- HOGWOOD, B. W., & Gunn, L. A. (1984). *Policy Analysis for the Real World*. London: Oxford University Press.
- HOWLETT, M., & Ramesh, M. (1995). *Studying Public Policy: Policy Cycles and Policy Subsystems*. New York: Oxford University Press.

- JANN, W., & Wegrich, K. (2007). Theories of the Policy Cycle. F. Fischer, G. J. Miller, & M. S. Sidney içinde, *Handbook of Public Policy Analysis* (s. 43-62). Boca Raton: CRC Prss.
- JENKINS, W. (1978). *Policy Analysis: A Political and Organisational Perspective*. London: Martin Robertson.
- KAPTI, A. (2013). Giriş: Kamu Politika Süreci. A. Kaptı içinde, *Kamu Politikası Süreci* (s. 17-23). Ankara: Seçkin.
- KAPTI, A. (2013). Kamu Politika Sürecinde Klasik Yaklaşım Modeli. A. Kaptı içinde, *Kamu Politika Süreci* (s. 34- 46). Ankara : Seçkin.
- KAPTI, A., & Alaç, A. E. (2013). Kamu Politikalarının Uygulama Aşaması. M. Yıldız, & M. Z. Sobacı içinde, *Kamu Politikası Kuram ve Uygulama* (s. 228- 243). Ankara: Adres.
- KILINÇ, Z. A. (2012). J. S. Mill ve Müzakereci Demokrasi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 49 (566).
- KÖSEOĞLU, Ö. (2013). Kamu Politikası Sürecinde Karar Verme Modelleri. M. Yıldız, & M. Z. Sobacı içinde, *Kamu Politikası Kuram ve Uygulama* (s. 244-264). Ankara : Adres.
- KRANE, D., & Marshall, G. S. (2005). Democracy and Public Policy. J. Rabin içinde, *Encyclopedia of Public Administration and Public Policy* (s. 78-85). Boca Raton: Taylor & Francis Group.
- LASSWELL, H. D. (1971). *A Pre- View of Policy Sciences*. American Elsevier Publishing.
- LENAGHAN, Jo (1999), Involving The Public In Rationing Decisions. The Experience Of Citizens Juries, *Health Policy*, Volume 49, Issues 1–2, pp 45–61.
- LINDBLOM, C. E. (1985). "Elyordamıyla" Amaçları Gerçekleştirme Bilimi. K. Saybaşılı içinde, *Siyaset Biliminde Temel Yaklaşımlar* (s. 157- 179). Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- LUSKIN, Robert C., Fishkin, James S., Jowell, Roger (2002), Considered Opinions: Deliberative Polling in Britain, *British Journal of Political Science*, Volume 32, Issue 03 , pp 455 - 487.
- LUKE, J. S. (2000). Policy Leadership. J. M. Shafritz içinde, *Defining Public Administration* (s. 43-64). Oxford: Westview Press.
- MAJONE, G. (2006). Agenda Setting. M. MORAN, M. REIN, & R. E. GOODIN içinde, *The Oxford Handbook of Public Policy* (s. 228- 250). Norfolk: Oxford University Press.
- National Issues Forums (2011), "About NIF Forums", <http://nifi.org/forums/about.aspx>, (Erişim: 20.05.2014)
- NCDD Resource Center (2014), "National Issues Forums", <http://ncdd.org/rc/item/1589>, (Erişim Tarihi: 20.05.2014)
- NWAGBOSO, C. I. (2011). Public Policy and the Challenges of Policy Evaluation in the Third World. *British Journal of Humanities and Social Sciences*, 5 (1), 59-76.
- POGGI, G. (2009). *Modern Devletin Gelişimi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- PÜLZL, H., & Treib, O. (2007). Implementing Public Policy. F. Fischer, G. J. Miller, & M. S. Sidney içinde, *Handbook of Public Policy Analysis* (s. 89-108). Boca Raton: CRC Press.

- RAINEY, H. G., Ronquillo, J. C., & Avellaneda, C. N. (2010). Decision Making in Public Organisation. P. C. Nutt, & D. C. Wilson içinde, *Handbook of Decision Making* (s. 349-378). New Delhi: Wiley.
- RIBKA, A., & Wijaya, A. F. (2013). Role of Actors in Policy Formulation Process in Development Plan for Land Transport Study Case in Tuban Regency. *J-PAL*, 4 (2), 1-9.
- SAPRU, R. K. (2011). *Public Policy*. New Delhi: PHI Learning.
- SAYBAŞILI, K. (1985). *Siyaset Biliminde Temel Yaklaşımlar*. Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- SCHEUFELE, Dietram A (2011). Modern Citizenship Or Policy Dead End? Evaluating The Need For Public Participation In Science Policy Making, And Why Public Meetings May Not Be The Answer. Joan Shorenstein Center on the Press, Politics and Public Policy Research Paper Series, Paper #R-34.
- SIMON, H. A. (1997). *Administrative Behavior*. New York: Free Press.
- SIMON, H. A. (1985). Örgütlü Davranışta Ussallık. K. Saybaşıllı içinde, *Siyaset Biliminde Temel Yaklaşımlar* (s. 145-155). Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- SMITH, Graham (2005), *Beyond And Ballot: 57 Democratic Innovations from Around the World*, The Power Inquiry, London.
- SMITH, G., & May, D. (1993). The Artificial Debate Between Rationalist and Incrementalist Models of Decision Making. M. Hill içinde, *The Policy Process A Reader* (s. 197-211). Exeter: Harvester Wheatsheaf.
- SMITH, K. B., & Larimer, C. W. (2009). *The Public Policy Theory Primer*. Colorado: Westview Press.
- STEWART, J., Hedge, D. M., & Lester, J. P. (2008). *Public Policy An Evolutionary Approach*. Bostom: Thomson Wadsworth.
- SIU, Alice (2012), *DeliberativePolling*, http://www.pgexchange.org/images/toolkits/PGX_B_Deliberative%20Polling.pdf, (Erişim Tarihi:20.05.2014)
- TURPIN, S., & Marais, M. (2004). Decision-making: Theory and practice. *ORiON*, 20 (2), 143–160.
- TUTUI, V. (2011). Democratic Deliberation Procedures : Theoretical and Practical Issues. *Journal the Seminar of Discursive Logic* , 121-134.
- WALTER, R. (2008). Foucault and Radical Deliberative Democracy. *Australian Journal of Political Science*, 43 (3), 531–546.
- WARD, H., Norval, A., Landman, T., & Pretty, J. (2003). Open Citizens' Juries and the Politics of Sustainability. *Political Studies* (51), 282-299.
- WEBER, M. (2013). *Bürokrasi ve Otorite*. Ankara: Adres Yayınları.
- YILDIZ, M., & Sobacı, M. Z. (2013). Kamu Politikası ve Kamu Politikası Analizi. M. Yıldız, & M. Z. Sobacı içinde, *Kamu Politikası Kuram ve Uygulama* (s. 16-42). Ankara: Adres Yayınları.
- YOUNG, I. M. (1990). *Justice and Politics*. NJ: Princeton University Press.
- WIKLUND, Hansi and Viklund, Per (2010), *Legitimizing Public Policy: Citizen's Juries in Municipal Energy Planning*, Jibs Working Paper Series No: 2010-1, Jönköping, Sweden.